

DANIŞTAY (...) DAİRESİ BAŞKANLIĞI'NA

Yürütmeyi durdurma ve duruşma taleplidir.

1.DAVACI : ÇİFTÇİ SENDİKALARI KONGFEDERASYONU

VEKİLİ : Av. Fevzi Özlüer

ADRES : Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

2.DAVACI : EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. Fevzi Özlüer, Av. Cömert Uygur Erdem, Av. Emre Baturay Altınok

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

3. DAVACI : TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sk.No-28/12 Kızılay/ANKARA

VEKİLİ : Av.Zühal Sirkecioğlu Dönmez

4.DAVACI : TARIM ORKAM SEN

TEMSİLCİSİ : Koray Ateş - T.C.39239137096

ADRES : Adakale Sokak Ada Apt No:8-13 Yenisehir Ankara

5.DAVACI : TÜM ÜRETİCİ KÖYLÜLER SENDİKASI

VEKİLİ : Av. İlke Işık, Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

6.DAVACI : TÜKETİCİ DERNEKLERİ FEDERASYONU
ADRES : Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 12/64 Onur İşhanı Kızılay Ankara
TEMSİLCİSİ : Aziz Koçal - T.C.16811110234

7.DAVACI : TMMOB GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI
VEKİLİ : Av. Fatih Deniz Alaeddinoğlu- 9704
Adakale Sokak 25-58 Kızılay ANKARA

8 .DAVACI : TÜKETİCİYİ KORUMA DERNEĞİ
ADRES : Rasimpaşa Mah. Meltem Sok. Damla İş Mrkz. No:12/2-3 Kadıköy/İstanbul
TEMSİLCİSİ : Aziz Koçal - T.C. NO: 16811110234

9.DAVACI : DOĞADER Doğayı ve Çevreyi Koruma ve Doğa Sporları Derneği
ADRES : Selçukhatun Mah. Atatürk Cad. Ali Haydar apt. No:23 Kat 3 D:11 Osmangazi
Bursa
TEMSİLCİSİ : Caner Gökbayrak T.C. NO: 26125456034

10.DAVACI : EGEÇEP DERNEĞİ
VEKİLİ : Av.Berrin Esin Kaya- Av. Fevzi Özlüer
Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

11. DAVACI : TMMOB KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI
VEKİLİ : Av. Fevzi Özlüer
Üsküp Caddesi Tekdal Apt 6 B No: 12 Çankaya Ankara

12.DAVACI : KAZDAĞI DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. Fevzi Özlüer

ADRES : Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

13.DAVACI : MERSİN ÇEVRE DOSTLARI DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ankara Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya

14.DAVACI : ÇEVRE VE TÜKETİCİ KORUMA DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ankara Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya

15.DAVACI : YEŞİLKENT SULAMA KOOPERATİFİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ankara Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya

16.DAVACI : ANTAKYA ÇEVRE KORUMA DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ankara Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya

17.DAVACI : İSKENDERUN ÇEVRE KORUMA DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ankara Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya

18.DAVACI : ERZİN TURUNÇGİL ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

19.DAVACI : BURSA BAROSU

VEKİLİ : Av.Eralp Atabek, Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

20.DAVACI : AYVALIK TABİAT DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. Fevzi Özlüer

ADRES : Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

21. DAVACI : YEŞİL ARTVİN DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. Bedrettin Kalın, Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

22.DAVACI : ORDU ÇEVRE DERNEĞİ

VEKİLİ : Av. Alptekin Ocak- Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

23.DAVACI : TARSUS ÇEVRE KORUMA KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ

VEKİLİ : Av. İsmail Hakkı Atal, Av. Fevzi Özlüer

Ortak Tebligat Adresi: Üsküp Caddesi Tekdal Apt. 6B- NO: 12 Çankaya Ankara

24.DAVACI : TÜKETİCİ HAKLARI DERNEĞİ

ADRES : GMK Bulvarı NO: 12-64 Kızılay Ankara

TEMSİLCİSİ : Turhan Çakar- TC NO: 69610145990

25.DAVACI : TÜRKİYE ZİRAATÇILAR DERNEĞİ

ADRES : Sümer 2 Sokak No:19/13 Kızılay/Ankara

TEMSİLCİSİ : Hüseyin DEMİRTAŞ- TC NO: 62878355576

DAVALI : Tarım ve Orman Bakanlığı

Dumlupınar Blv. No-161 06800 Çankaya/ANKARA

KONUSU : 19.10.2018 günlü ve 30570 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi Ve Pazarlamasına Dair Yönetmelik” in yürütmesinin durdurulması ve iptaline karar verilmesi talebidir.

T.TARİHİ : 19.10.2018 günlü ve 30570 sayılı Resmi Gazete’nin yayım tarihidir.

AÇIKLAMALAR:

MENFAAT YÖNÜNDEN AÇIKLAMALAR:

Davacılar ekoloji ve çevre dernekleri, çevre sağlığını korumak, dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını kurmak hak ve ödevlerini yerine getirmek amacıyla taşınır. Bu davada yerel çeşitlerin korunmasını imkansız hale getirecek uygulamaların yaratacağı doğal servet tahribatının sonuçlarını devlet idaresine hatırlatmak ve yargısal yollarla karar alma sürecine katılmayı amaç edinmişlerdir. Son yıllarda tohumun korunması, tohumun gelecek kuşaklar anlamına geldiği sıkça dillendirilen önemli bir konudur. Tohumun korunması kadar genel kamu menfaatini ilgilendiren konularda dava ehliyetinin kamu düzeni ile ilgili olması nedeniyle geniş yorumlanmasını gerektirir. Davacı mühendis meslek odaları, avukat meslek odası ile birlikte çiftçilerin sendikası olan çiftçi sendikaları ve köylülerin sendikasının dava ehliyeti de dar anlamda menfaat bağlarının dışında en geniş anlamda kamu güvenliğini tesis etme ödevini kamuya hatırlatma amacı taşımaktadır. Diğer yandan tohumdan elde edilen ürünlerin nihai kullanıcısı olan tüketicilerin örgütlenmelerinin üst organı olan tüketici dernekleri federasyonu ve tüketici dernekleri de yine halkın sağlığı, esenliği ve mutluluğunu gıda ve tohum alanında da temin etme gayesi altında iş bu davaya taraf olmuşlardır. Üretici birliği ve sulama kooperatifi gibi örgütlenmeler açısından da doğrudan menfaatlerini ihlal eden bu konuda dava açmaları hukuka uygundur. Bu nedenle iş bu dava konusu edilen yönetmelikle, kamu mülkiyetinde doğal servet olarak korunması ve kullanılması gereken yerel çeşit olan ve Kanunla da genetik kaynak olarak tanımlanan bu tohumların özel mülke kanunla geçirilmesi, bu konuda Anayasanın pek çok maddesinin ihlal edilmiş olması gerçeği gözetilerek, davanın kamu düzeniyle olan ilgili bağlamında tüm davacıların dava açmakta menfaatinin olduğunun kabulü gerekir.

DAVA KONUSUNUN ESASINA YÖNELİK AÇIKLAMALAR:

Tohum, binlerce yıllık tarımsal birikim sonunda elde edilmiş ortak mirasımızdır. Tarım ve gıda üretimi, tohumun tarımsal üretimde kullanılmasıyla başlamıştır. Bu anlamda tohum çok önemli bir çoğaltma, üretim ve beslenme aracıdır. Eğer tarlaya nitelikli bir tohum ekilmez ise, ne kadar çok gübre ve ilaç kullanılırsa kullanılsın nitelikli ürün almak mümkün olmaz. Buna karşın tarlaya tohum ekilip, ilaç ve gübre kullanılmazsa yine de ürün elde edilir. Bunun anlamı, tohum olmazsa tarımın ve gıdanın olmayacağıdır. Tohum aynı zamanda stratejik bir ürün olduğu için, nitelikli ve kaliteli tohumlara sahip olanlar tarım ve gıdanın kontrolünü elinde bulundurur. Tohum, topluluklar için bir kültür ögesi olarak kullanılmıştır. Geçmişte tohumun Anadolu'da gelinlere çeyiz olarak verilmesi; ölen kişinin avucuna bir ağacın tohumu konularak toprağa verilerek yaşama bir ağaç olarak dönmesinin beklenmesi; yörük kadınlarının bahçelerini boyunlarında taşıması tohumun kültürel anlamlarına önemli örneklerdir. Bu süreçlerde kimse tohumun sahibi olmamış, tohum, bütün medeniyetler tarafından ortak varlık olarak kabul görmüştür.

Dava konusu Yönetmeliğin dayandığı 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu, tarım, gıda ve biyolojik çeşitlilik açısından Tohumlarla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. *"Kanunun amacı; bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir"* Bu amaç doğrultusunda, kanun hem fikri haklara konu edilen endüstriyel tohumlukları hem de genetik kaynak niteliğindeki tohumlukların kayıt altına alınmasını amaçlamıştır. Kayıt sistemi açısından da Kanun'un 4. maddesi bu durumu şu şekilde farklılaştırmıştır, *"İslah edilmiş çeşitler farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluk ve/veya biyolojik, teknolojik özellikleri ile tarımsal değerleri belirlenmek suretiyle; genetik kaynaklar ise morfolojik ve/veya moleküler karakterizasyonu yapılarak kayıt altına alınır."* demektedir. Ticarete konu edilen ve fikri haklar kapsamındaki düzenlemeler açısından getirilen kurullarla beraber, genetik kaynak olarak koruma altına alınan tohumlar yönünden ise ticarete konu edilmesi, pazarlanması, üretilmesi, bu Kanun ile değil dava konusu edilen yönetmelikle düzenlenmesi hukuka aykırıdır. Tohum gibi genetik zenginlik kaynakları, servetlerin korunması kamu güvenliği için elzemdir. Kamu güvenliğinin tesis edilmesi ve kamu yararı için de bu yerel çeşitlerin kamu hukuku statülerine uygun olarak tespit ve koruma mekanizmasına tabi tutulması gerekir. Oysa dava konusu edilen bu Yönetmelik, kamu hukukuna tabi olarak kayıt altına alınması gereken bu serveti özel hukuk ilişkisine, sözleşme hukuku ilişkisine tabi olan Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliğine göre düzenlemeye tabi tutarak kayıt ve tescil sistemi kurmuştur. Üreticiler gibi tüketiciler de gıda ürünü, bu yollarla üretim değerinin 6 kat üstünde fiyatla tüketmek zorunda bırakılmaktadır. Toplum, sağlıklı gıda bulamaz olmuştur. Şimdi dava konusu edilen yönetmelikle de çiftçinin ve küçük köylünün analık, atalık tohumlarına tescil mekanizmasıyla el konulmakta, bu kamusal tohumlar yönetmelikle özel mülkiyete konu edilmekte, köy çeşitleri de denilen yerel çeşitler için kayıt listesi oluşturulmakta, bu çeşitlerin kullanımı, üretimi ve satımı bu listeye kayıtlı olmaya bağlanmakta ve tarımsal üretimde kotalar yoluyla hem genetik kaynaklar tarım tekellerinin kontrolüne geçmekte hem de tarımsal çeşitliliğin güvencesi olan yerel çeşit niteliğindeki tohumların kontrol mekanizmaları kamu denetiminin dışına çıkmaktadır.

Bu nedenle dava konusu edilen Yönetmeliğin düzenlediği hukuki varlık, kamu hukuku statüsüne tabi bir kamusal mal olduğundan özel hukuk rejimine uygun olarak yönetmelikle düzenlenmesi aşağıda değinileceği üzere Anayasa'nın çeşitli hükümlerine aykırıdır.

I. İPTAL NEDENLERİ

A.Söz konusu Yönetmelik, dayanağı olan 5553 sayılı kanunla getirilen genetik kaynakların koruma ve kullanma dengesini sağlama amacına aykırı olarak, genetik kaynakların korunmasını, genetik kaynakların ticarileştirilmesi ve pazarlanmasıyla mümkün olacak bir sonuç olarak gören amaç ve kapsama yönelik düzenlemeler içerdiğinden; Kanun'un genetik kaynakların koruma ve kullanma dengesinin sağlanması amacına aykırı sınırlamalar içerdiğinden Yönetmeliğin 1. maddesi, Anayasa'nın 7, 13 ve 123. maddelerine ve 5553 sayılı Kanun'un 1. ve 4. maddelerine aykırıdır:

Yönetmeliğin düzenlediği "yerel çeşit" kavramı, genetik kaynak niteliğindeki tohumlarla ilgilidir. Kanuna göre, iki tip tohumdan bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi Endüstriyel tipte olan ve fikri haklara konu edilen tohumlardır; diğeri ise kamusal nitelikte olan genetik kaynak olan tohumlardır. Yerel çeşitler, Kanun'a göre genetik kaynak olarak tanımlanmıştır.

Hukuken hangi nitelikteki (özel-kamusal) tohumların düzenlemeye konu edildiğini açıklamak için, yerel çeşit kavramının bilimsel olarak izah edilmesi gerekir. Düzenlemeye tabi tutulan "şeyin" yani "yerel çeşitlerin" hukuki niteliğinin tespiti aynı zamanda ona uygulanacak hukuki rejimin (kamu hukuku veya özel hukuk) tespiti açısından da oldukça önemlidir.

Bu Yönetmelikle, yerel çeşit (genetik kaynak) niteliğindeki tohumların kayıt altına alınarak, ticaretinin ve çoğaltılmasının yapılması düzenlenmiştir. Bu anlamda "Yerel Çeşit" niteliğindeki tohumlukların kullanım koşulları düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin yönetmelikle yapıp yapılamayacağı, düzenlemeye konu şeyin kamu malı mı, yoksa özel mal mı? olduğu sorusuna yanıt vermeyi gerekli kılar.

Bilimsel açıdan "Yerel Çeşit", "Modern bitki ıslahı çalışmalarından önce çiftçiler tarafından kullanılan, yerel koşullarda sürdürülen seçme ve doğal seleksiyonların da etkisi ile gelişmiş, her biri lokal isimleriyle bilinen, yerel özelliklere (morfolojik özellikler, tat, koku, renk vb.) sahip olan, yetiştirildiği coğrafi bölgenin koşullarına çok iyi adaptasyon sağlamış, yeni çeşit geliştirmede gen kaynağı olarak kullanılan buna karşın ıslah yöntemleriyle geliştirilen tescilli çeşitler ile rekabet edemedikleri için genetik erozyona açık olan heterojen genotip karışımlardan oluşan bitkilerdir."¹

Yerel çeşit kavramı, yine Yönetmeliğin tanımlar bölümünde, "Yerel çeşit (landrace): Genetik erozyon tehdidi altında bulunan; belirli bir coğrafi bölgede geleneksel olarak yetişen çeşitler ile yetiştirildiği bölgenin coğrafi şartlarına adaptasyon sağlamış bitki türlerinin klon ve

¹ Bu tanım, yerel çeşitlerin hukuki statüsü ve davaya konu Yönetmelikle ilgili yapılan ön toplantılar sırasında, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü öğretim görevlisi Prof.Dr. Melahat Avcı Birsin tarafından ortaya konulmuştur.

popülasyon gruplarını," ifade edecek biçimde kullanılmıştır. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, tohumun kendisi, genetik varyasyonları ve moleküler yapısı, bu tanımın kapsamı içindedir.

Yönetmeliğin dayanağı olan 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun tanımlar bölümünde ise "Yerel çeşit" kavramı **tanımlanmamakla** birlikte, Kanun'un tanımlar bölümünde, yerel çeşitler genetik kaynaklar arasında sayılmaktadır. Buna göre, " 1) Genetik kaynak: Bitki ıslahçıları ve bilim adamlarının ihtiyacı olan genlerin sağlandığı, bitki yapılarında genetik farklılık ve farklı özellikler içeren potansiyel popülasyon, bir ülkede veya bir bölgede doğal olarak bulunan bitkilerin yabanî türleri ve bunların geçiş formları, **yerel çeşitler**, özel amaçlarla geliştirilmiş çeşitler ve bazı önemli karakterlere sahip ıslah materyallerini, " olarak tanımlanmaktadır.

Bu genetik kaynakların kayıt altına alınmasına ilişkin de Kanun'un 4. maddesinin 2. fıkrasında düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, "genetik kaynaklar ise morfolojik ve/veya moleküler karakterizasyonu yapılarak kayıt altına alınır." Burada kayıt sisteminin hem koruma hem de kullanmaya ilişkin bir kayıt sistemi kurulması hedeflendiği Kanun'un amacından anlaşılmaktadır. Ancak Tohumculuk Kanun'unda "yerel çeşitlerin" kayıt altına alınmasıyla ilgili yani genetik kaynakların koruma ve kullanma koşullarının nasıl düzenleneceği açıklanmamıştır. Yasa koyucu genetik kaynakların sadece kullanılmasını veya sadece korunmasını amaçlamamış, "moleküler ve morfolojik karakterizasyonu yapılarak" genetik kaynakların hem korunmasını hem kullanılmasını amaçlamıştır. Ancak, genetik kaynakların koruma ve kullanma dengesine dair yasal düzenleme olmadan, Genetik kaynak olarak anılan yerel çeşitlerin sadece ticarete konu yapılacak şekilde kullanılmasının (çoğaltım, üretim ve pazarlama gibi) yönetmelikle düzenlenmesi Kanun'da genetik kaynakların korunması ve kullanılmasına dair getirilen "genetik kaynaklar morfolojik ve/veya moleküler karakterizasyonu yapılarak kayıt altına alınır" düzenlemesine aykırıdır. Genetik kaynakların biçimsel olarak kayıt altına alınması değil, geliştirilmesi, iyileştirilmesi de bu kapsamda düşünüldüğünde, Kanunda genetik kaynaklar için anılan kayıt sisteminin bir koruma sistemi olarak düzenlenmesi gerektiğinin kabulü gerekir. Aksi durumda yerel çeşitlerin genetik kaynak olarak muhafazası, geliştirilmesi, iyileştirilmesi olanaksız hale gelecektir. Ticarete konu bir mal olarak genetik kaynaklar düzenlendiğinde, özel kişilerin genetik kaynakları koruma, iyileştirme ve ve muhafaza gibi bir sorumluluğu da bulunmamaktadır. Yasa koyucunun, genetik kaynaklar gibi, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından son derece stratejik bir konuda boşluk tanımayacağı gözetildiğinde, bu alanda bu koruma-kullanma sistemine bağlı olarak da genetik kaynakların bir kamusal mal olduğunun kabulü ile bu kamu hukukuna tabi biçimde kullanma koşullarının da düzenlenmesi gerekecektir.

Bitki genetik kaynaklarını koruma ve bitki kaynaklarının muhafaza çalışmaları "ex-situ" ve "in-situ" olarak yürütülür. Doğal yaşamlarının dışında (Ex-situ) koruma: Biyolojik çeşitlilik elemanlarının kendi doğal yaşam ortamları dışında korunmasıdır. Doğal yaşam ortamlarında (In-situ) koruma: Ekosistemin ve doğal yaşam ortamlarının korunması için yaşayabilir tür popülasyonlarının doğal çevrelerinde, evcilleştirilmiş veya kültüre alınmış türlerin ise ayırt edici özelliklerini yetiştirdikleri çevrelerde gösterildiği yerlerde muhafazası ve geri kazanılmasıdır. Popülasyonlar genetik çeşitliliğini doğal yaşam alanlarında devam ettirir ve evrimlerini ve yeni özellikler taşıyan bitkiler bu şekilde ortaya çıkabilir. Tür zenginliği ve tür içi çeşitlilik tarımsal sürdürülebilirliğinin sigortası durumundadır.

Genetik çeşitlilik bir ölçüde yapay yollarla oluşturulabilirse de doğal çeşitliliğin korunması ve bir yandan da evrimleşme sürecinin devam etmesi, sürdürülebilirliğin temel konusudur. OECD ve BM gibi uluslararası kurumlar, hızla azalan tarımsal biyoçeşitliliğin en önemli taşıyıcının ve yaşatıcısının, yerel tohumları kullanan çiftçiler olduğunu kabul etmektedir. "Tohum çeşitliliği ancak biyolojik çeşitliliği kullanan ve koruyan küçük çiftçinin garantiye alınması ile sağlanabilir", demektedirler. Yerel çeşitler dünyada hızla yok olmaktadır. Çin'de 1949'da 10 bin buğday çeşidi varken, 1970'lerde 1000 çeşide gerilemiştir. ABD'de lahana çeşitlerinin %95'i, mısır çeşitlerinin %91'i, bezelye çeşitlerinin %94'ü, domates çeşitlerinin %81'i kaybolmuştur. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) nın 150 ülke raporuna dayanarak yayımladığı çalışmaya göre son yüzyılda dünya biyolojik çeşitliliğinin yaklaşık %75'i kaybolmuştur.² Dünyanın pek çok bölgesinde olduğu gibi ülkemizde de endüstriyel tarım gelişmekte, bu da yerel tohumların yok olmasını hızlandırmaktadır. Yerel tohumlar, kamu tarafından kayıt altına alınmaz ve korunmaz ise, kamu dışındaki kesimlere son çıkan yönetmelikte olduğu gibi önü açılırsa yerel çeşitlerin yok olması daha da hızlanacaktır.

Yerel tohumlar- yerel çeşitler, genetik kaynaklar olarak; ıslahçı haklarına tabi tutulamaz ve fakat ıslahçılar ve bilimsel çalışmalar için kaynak niteliği taşır. Bu nedenle de bu kaynakların koruma ve kullanma dengesi amacıyla, koruma ve kullanma koşullarının Kanunla düzenlenmesi gerekir. Bu genetik kaynakların özellikleri gereği de Tohumculuk Kanunu'nda işleme alınan endüstriyel tohumluklar gibi değerlendirilemez. Bu durum Kanun'un 4. maddesinden anlaşılmaktadır. Yerel çeşitler üzerinde kullanım hakkı yaratan düzenlemelerin Yönetmelik ile yapılması hukuka aykırıdır. **Yönetmeliğin 1. maddesinde amaç ve kapsam ise "Bu Yönetmelik Ülkemizdeki tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri ve diğer bitki türlerine ait yerel çeşitlerinin genetik erozyonlarını engellemek amacıyla; tohumluklarının çoğaltımı, pazarlanması, yerinde idamesi ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili kurallar getirerek, ticareti yapılacak yerel çeşitlerin kayıt altına alınması, tohumluk üretimi ve tohumluklarının piyasaya arzı ve bu konudaki denetimlere ilişkin usul ve esasları kapsar."** olarak tanımlanmıştır. Kanunda genetik kaynaklar için yapılması gereken koruma ve kullanma koşulları dengesi sağlanmamış ve kapsam da Kanuna aykırı olarak **eksik düzenlenmiştir.** Yönetmeliğin 1. maddesi, yerel genotiplerin çoğaltımı, yerinde idamesi ve sürdürülebilir kullanımı yerine **pazarlanmasına odaklanmıştır.** Bu amaç doğrultusunda hazırlandığı belirtilen yönetmelik, bu şekli ile yerel genotiplerimizi koruyabilecek özellikte değildir

Dava konusu Yönetmeliğin kapsamı incelendiğinde de, kapsamın her tür yerel çeşidi içerdiği ve Kanunda genetik kaynaklar için getirilen koruma ve kullanma dengesine yönelik amaca uygun kayıt altına alma, yetkilendirilme gibi yükümlülüklerle aykırı olarak, sadece genetik kaynakların ticarete ve mülkiyete konu edilerek kullanılmasına yönelik düzenlendiği, genetik kaynakların korunmasını böyle bir sistemin olanaksızlaştırdığı ve Kanun'un koruma ve kullanma dengesi kurulması amacıyla aykırı bir biçimde endüstriyel tohumluklar için getirilen kayıt sistemine dahil edildiği, genetik kaynaklarla ilgili koruma mekanizmalarının ise düzenlenmediği, genetik kaynaklar için kayıt sistemin tescil ve ticarileştirmenin bir unsuru olarak düzenlendiği, bu yönüyle de Yönetmeliğin, amaç ve kapsam bağlamında, Kanun'la idarelere tanınan yetkilerin, koruma ve kullanma dengesini sağlama kapsamını yok sayan, eksik düzenlemeler getiren ve genetik kaynakların koruma kullanma dengesinin sağlanmasına yönelik amaca aykırı bir niteliğe sahip olduğu açıktır.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, <http://www.fao.org/faostat/en/#home>

B. "YEREL ÇEŞİTLER" (GENETİK KAYNAKLAR) KAMU MÜLKİYETİNE REJİMİNE TABİ, DOĞAL SERVET NİTELİĞİNDE KAMUSAL MALLARDAN olduğu için Yönetmelik Anayasa'nın 168. Maddesine aykırıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Kanun'da yerel çeşitler, genetik kaynaklar olarak belirtilmektedir.

Yönetmeliğin amacıysa, özetle tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri ve diğer bitki türlerine ait ticareti yapılacak yerel çeşitlerin kayıt altına alınması ve yerel çeşitlerin genetik erozyonlarını engellemek, olarak ifade edilmiştir. Yönetmelikle getirilen düzenlemeyle, yerel çeşit kayıt listesine kayıt edilmesi şartıyla, yerel çeşit tohumluklarının çoğaltımı ve ticaretine izin verilmektedir.

Öncelikle vurgulanması gereken husus, kanunla düzenlenmesi gereken bir alanın Yönetmelikle düzenlenmiş olduğudur. Doktrinde de Kanunda da "yerel çeşit" kavramı, Kanundaki atfıyla "genetik kaynak" anlamında "ortak varlık" olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle yerel çeşitler hukuki vasıflandırılması itibarıyla kamusal mal niteliğindedir.

YEREL ÇEŞİT TOHURLARIN KAMUSAL NİTELİĞİ NE ANLAMA GELMEKTEDİR!

Doktrinde kamu kavramının tarihsel gelişimi özetleyen bir çalışmaya referansla bu hususu açıklamak gerekir. Çiğdem Sever'e göre, "kamu" terimi "kamu kuruluşu, kamu idaresi" gibi ifadelerde olduğu şekliyle ilk olarak devletin örgütlenmesinde yer alan birimlere referansla veya genel olarak devletle özdeş biçimde kullanılmakta, kimi zaman da kamu yararı, kamu düzeni, kamuoyu gibi kavramlarda olduğu şekilde genel olarak topluluk, halk anlamında kullanılmaktadır. Bu farklı anlamlar sadece Türkçe bakımından geçerli değildir. Populus sözcüğünden publicum ve daha sonra İngilizcede "public" ve Almancada "öffentlich" sözcüklerine geçiş modern devletin tarihine paralel olarak 18. yüzyıldan itibaren olmuş ve kelime şu anlamlarda kullanılmıştır: ...Herkesçe erişilebilirlik özelliği, Pekçok kişi ya da halkla ilişkisi anlamında özelin zıttı, Büyük bir sivil toplum, topluluk veya devlete dair olan. Bu anlamların tamamındaki ortak özellik, kamusalın gizli ve özelin zıttı anlamında ve bu bağlamda da herkesçe eşit biçimde erişilebilir bir ortamı ifade etmesidir. Ancak, kavramın bütün bu dillerdeki ortak özelliği, tarihsel gelişim sürecinde kavramın önce halkla eşanlamda kullanılması, daha sonra kapsam değişikliğine uğrayarak imparatorun alanına, yani devlete de ilişkin bir kavram haline gelmiş olmasıdır. Yani kamusal, geneli ve halkı ifade eden bir kavram haline gelmiştir."³

Bu yönüyle de yine Lütfi Duran'ın belirttiği gibi, kamu mallarına uygulanacak hukuki rejim⁴, özel hukuktan farklı ve kamu hukukuna tabi kamu mülkiyeti rejimidir. Çünkü devletin herkese ait olanla ilgili kurmak zorunda olduğu hukuki düzen, bu varlıkların kullanılmasını ve çoğaltılmasını sadece temin etmek değil; aynı zamanda korunması, iyileştirilmesi ve muhafazasının da kolluk rejimiyle güvence altına alınmasının sağlanmasıdır. Kamusal malların devletin hüküm ve tasarrufu altında olmasının sebebi de budur. Özel hukuk kişileri, özel mülkiyete tabi bir mal üzerinde "kullanma, yararlanma ve ortadan kaldırma" haklarına sahipken, kamusal mallar üzerinde özel kişilerin bu malları ortadan kaldırma hakkı olmadığı

³ Çiğdem Sever, s. 14

⁴ Lütfi Duran, Kamusal Malların Ölçütü, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/13752>, s. 42

gibi kullanma ve yararlanma konusunda da Kanunla kuralları konulmuş düzene uyma yükümlülüğü vardır.

KAMU MÜLKİYETİNE TABİ SERVETLERDEN OLAN YEREL ÇEŞİTLERİN KULLANIMI KANUNLA DÜZENLENİR

Kamusal mallara uygulanacak kamu hukuku rejimi bu malların aynı zamanda kamusal nitelikleriyle de korunmasını zorunlu kılmaktadır. Yerel çeşitlerin yukarıda vurgulanan bilimsel yönü gözetildiğinde, bu tohumlar genetik ve biyolojik çeşitliliğin ve bu anlamda da toplumun varlık zeminidir. Tıpkı su gibi hava gibi yaşamsal bir kaynaktır genetik kaynaklar. Toplumun neslinin devamı, ülkenin varlığı, gıdanın geleceği bu genetik kaynaklara bağlıdır. Bu nedenle de stratejik bir önemi vardır. Kamu güvenliği ile ilgilidir. Sadece tohumu, toprağı, gıdayı değil ülkenin varlığını ilgilendirir. Neslin nereden geldiğinin, nereye gideceğinin bilgisi bu genetik kaynaklarda yazılıdır. Bu kaynakların bilgisinine sahiplik üzerinden ülkeler, coğrafyalar, toplumlar yeniden şekillenmektedir. Bu varlıkların özel bir sahibi olamayacağı gibi, kullanılmasının düzenlenmesi de kamu güvencelerine ve kamu hukuku kurallarına tabidir. Bu varlıkların kullanılma ve korunma koşulları yasayla yapılmak zorundadır. Kamu güvenliğini ve kamu sağlığını, esenliğini ilgilendiren konularda kullanma koşulları belirlenmelidir. Koruma rejimi, genetik kaynakların kullanılarak imhasına yol açacak bir özel mülkiyete olanak tanımayacak biçimde güvence sistemleri oluşturmalıdır.

Bu nedenle, düzenlemenin özel hukuk kişilerine (tescil sahiplerine) münhasıran hak tanıyıp tanımadığına bakmaksızın, bu düzenlemenin özel hukuk hükümlerine göre mi, yoksa kamu hukuku hükümlerine göre mi yükümlülük doğurduğu tespiti yapılarak Yönetmeliğin Anayasa'ya aykırılığı ortaya konulabilir.

Bu anlamda da, yerel çeşitlerin Anayasanın 168. maddesi yönünden kamu malı statüsünde olduğunu belirtmek gerekir. Anayasa'nın 168. maddesine göre; yerel çeşitler (Kanundaki ifadeyle genetik kaynaklar), doğal bir servet olarak, *Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.*

Oysa dava konusu edilen yönetmelik, tabi servet niteliğinde olan genetik kaynaklardan olan "yerel çeşitler" hakkında yönetmelik yaparak bu yerel çeşitlerin işletilmesi (kullanım ve çoğaltımı) konusunu düzenlemiştir. Bu açıdan niteliği gereği kamusal mal olan ve Anayasa uyarınca da tabi servet niteliğine haiz, yerel çeşitler hakkında Anayasa'nın 168. maddesine aykırı bir biçimde yönetmelikle düzenleme yapılarak işletmesiyle ilgili kuralların konulması, buna yönelik gözetim ve denetim usullerinin ve müeyyidelerin tanımlanması hukuka aykırıdır. Bu varlıkların kullanım biçimi, özel mülkiyet hakkı vermeyecek biçimde ve yalnızca kanun ile düzenlenebilir. Münhasıran tescil sahibine hak vermemesi, tescil sahibine özel mülkiyet hakkı tanınmadığı anlamına gelmediğinden, kamu hukuku kurallarına tabi tabi servet niteliğindeki yerel çeşitlerin kullanımı ve çoğaltımı konusunda Kanunla düzenleme yapılması gerekirken, dayanak kabul edilen 5553 sayılı Kanun'da endüstriyel tohumlar hakkında yapılan düzenlemeler dışında, yerel çeşit niteliğinde bulunan "genetik kaynakların" Anayasa'nın 168.

maddesi kapsamında tabi servet olması, Kanunda genetik kaynakların koruma ve kullanım koşullarına dair düzenleme biçimi gözetilmeksizin, kullanım koşullarının yönetmelikle düzenlenmesinde hukuka uyarlık bulunmadığından, Yönetmeliğin genetik kaynaklara yönelik sadece kullanım yönüyle düzenleme yapmasının da, bu düzenlemenin kanunun koruma ve kullanma dengesi amacına aykırı olması, kullanım koşullarının kanunla düzenlenmesi gereği nedeniyle yönetmeliğin tamamını iptali gerekir.

C. KAMU MÜLKİYETİNE TABİ YEREL ÇEŞİTLER ÜZERİNDE "TESCİL" YOLUYLA YÖNETMELİKLE ÖZEL MÜLKİYET REJİMİ KURULAMAZ

Yönetmeliğin Genel Hükümler Başlıklı 4. Maddesinin 1. Fıkrası, Kanuna ve Anayasa'ya Aykırıdır

Yönetmeliğe göre, "*Genel hükümler MADDE 4 – (1) Yerel çeşit tohumluklarının çoğaltımı ve ticareti, Yerel Çeşit Kayıt Listesine kaydı ile mümkündür.*" Yönetmeliğin 3. maddesinde de yerel çeşit kayıt listesi tanımlanmaktadır. Buna göre, "*s) Yerel Çeşit Kayıt Listesi: Kayıt altına alınan ve ticareti yapılan yerel çeşitlerin yayımlandığı listeyi,*" ifade etmektedir. Bu iki maddeyi bir arada düşündüğümüzde, yerel çeşitlerin kullanımını da kapsayan çoğaltımı için ticareti yapılmak üzere oluşturulan kayıt listesine eklenmeyi zorunlu hale getirmektedir. Burada yerel çeşitlerin "çoğaltımı ve ticareti" denilmek suretiyle, yerel çeşit niteliğinde bulunan tohumların çoğaltımı ticareti yapılabilirdiği ölçüde olanaklı kılınmıştır. Oysa yukarıda andığımız gibi, tabi servet niteliğinde olan yerel çeşitlerin ticarete konu yapılabilmesi, öncelikle tescil yoluyla sahibine bir özel mülkiyet hakkının tanınmasıyla mümkün kılınmaktadır. Tescil listesine kayıt ettirmek suretiyle ortaya çıkan bu özel mülkiyet hakkı, tescil sahibine ticaret ve çoğaltım haklarını da vermektedir. Bu tescil sisteminin ıslahçı haklarında olduğu gibi tescil ettirene münhasıran bir hak vermeyeceği, Yönetmeliğin 4. maddesinde "(5) Yerel Çeşit Kayıt Listesine kayıt ve idame, kaydı yaptıran ve idameyi sağlayana 5042 sayılı Kanunda olduğu gibi inhisari/mutlak yetkiler vermez." biçiminde düzenlense de "yerel çeşit" kavramının tanımında hem tohumun kendisi, hem genetik türevleri ve varyasyonları hem de moleküler yapısı olması nedeniyle, tohumun kendisi üzerinde bu hakkın tanınmaması, çoğaltımıyla ilgili de bu hakkın tanınmadığı anlamına gelmemektedir. Tohum üzerinde genetik ve moleküler düzeyde elde edilecek çalışmalarda 5402 sayılı yasadaki kaynaklı inhisari hakların doğmayacağına yönelik bir kısıtlılık bulunmaktadır. 4. maddenin 1. fıkrasında, tescil ettirenin ticarete konu kılarak çoğaltım hakları kapsamında, tohumun genetik ve moleküler özelliklerine sahip olma yetkisinin tanındığı çok açıktır. Anılan bu düzenlemeyle tescil ettirene, özel mülkiyet hakkı niteliğinde bir hak tanınmıştır. Sadece 5. fıkrayla sadece tohumu tescil ettiren farklı tüzel kişilerin de tescil yoluyla tohumu ticarete konu edilecekleri düzenlenmiştir. Bu yönüyle de sadece tohumluğun ticaretinde bir inhisari hak ortaya çıkmayacağı düzenlenmiş olsa da tohumun genetik özelliklerinden veya moleküler yapısından yararlanarak elde edilen ürünlerde inhisari hak veya özel mülkiyetin doğmasını yasaklayan bir kısıtlama yoktur. Yönetmeliği bu maddesiyle, tohumların tabi servet niteliğine aykırı bir biçimde, onun kullanılmasını da kapsayan çoğaltımında özel mülkiyetin ortaya çıkmasının yolu tescil kayıt sistemi ile mümkün hale gelmiştir. Bu durum Anayasa'nın 168. maddesinde anılan tabi servetlerin kullanım koşullarının Kanunla yapılması gerektiğine yönelik hükme aykırıdır. Kanunla düzenlenmesi gereken bu husus, 4. maddesinin 1. fıkrasıyla ticareti ve çoğaltımına yönelik tescil sistemiyle mümkün hale getirilmiştir. Bu düzenlemeyle, kamu hukuku kriterlerine uygun olarak nasıl kullanılacağı, nasıl korunacağı, nasıl düzenleneceği belirlenmesi gerekirken, özel hukuk

kurallarına tabi olacak şekilde belirlenmesinde kamu yararı bulunmamaktadır. 4. maddenin 1. fıkrasının iptali halinde maddenin tamamının uygulanması olanaksız olacağı için maddenin tamamının iptaline karar verilmesi gerekir.

D. Kamu Mülkiyetine Tabi Olarak Tescil Edilmesi Gereken Genetik Kaynaklar, 3. Kişi Niteliğindeki Özel Kurum ve Kuruluşlarca Tescil Edilmesi Anayasa'nın 168. maddesine aykırıdır.

Yönetmelik, ticari çeşitler için kullanılan sistemle, yerel çeşitlerin kayıt altına alınmasını öngörmektedir. Çoğu populasyon halinde olan materyale çeşit kriterlerinin uygulanması özellikle yabancı tozlanan türlerde gerekli izolasyonlar yapılmadığı takdirde mümkün olmayacaktır. Dava Konusu Yönetmeliğin 5. maddesinde, Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği'ne uygun olarak bir kayıt sistemi kurulmuştur. Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması sistemi, "Bitki çeşitlerini kayıt altına aldirmek için; çeşit sahibi, çeşidin kayıt altına alınması talebi ile başvuru dosyası hazırlayarak" sürecin başladığını kabul etmiştir. Benzer biçimde dava konusu yönetmeliğin 5. maddesinin 1. paragrafında da, "İlgili olmak kaydıyla; meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu araştırma kuruluşları, yerel idareler ve üniversiteler, yerel çeşitlerin kayıt altına alınması amacıyla başvurabilir." denilmektedir.

Bitki çeşitlerinin kayıt altına alma sisteminin kullanılması yoluyla, başvurucuya özgülenmiş bir hak kategorileri yaratmaktadır. 4. maddenin 1. paragrafında tescil sistemin özel mülkiyete tabi türev hakları güvence altına almış olmasının hukuka aykırı olması gibi bu türev haklarının özel hukuk kişilerine yani sivil toplum örgütlerine tanınmış olması hukuka aykırıdır. Genetik kaynak olan yerel çeşitlerin kamusal olarak kayıt altına alınmasının anlamı, kişiye özel mülkiyet hakkı tanınamayacağı anlamına gelir. Ancak 5. maddede de anılan kayıt sistemi, doğrudan fikri haklar doğuran ve çeşit sahibinin haklarını korumayı esas alan yönetmelik hükümleri esas alınarak hazırlandığı açıkça düzenlenmiş olması nedeniyle kamu mülkiyetinde korunması gereken ve kamu mülkiyeti altında kullanım koşullarının belirlenmesi gereken bir alanda özel hukuk kişilerine mülkiyet hakkı tanıyacak nitelikte başvuru hakkı tanınması bu varlıkların korunması rejimine aykırılık teşkil edeceğinden dava konusu edilen yönetmelikte, 5. maddenin 1. paragrafındaki "sivil toplum kuruluşlarına" kısmının ve "üniversiteler" kısmıyla birlikte, başvuru kabul kriterlerinin düzenlendiği 5. maddenin 3. paragrafının c bendindeki "Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliğine göre yapılacak olan" ibaresinin iptal edilmesi gerekecektir. Bu maddelerin iptal edilmesi halinde maddenin uygulanmasının mümkün olmaması nedeniyle maddenin tamamının iptaline karar verilmesi gerekir.

E Yerel Çeşitlerin Üretimi ve Pazarlanmasına İlişkin 8. Maddeki Düzenlemeler, Anayasa'nın 48. Maddesinde Tanımlanan Çalışma Hakkı ve Özgürlüğünün Yasayla Sınırlanabileceği Kuralına Aykırı Olarak, Yönetmelikle Sınırlandırmalar Getirmektedir

Yerel Çeşitlerin Tohumluk üretimi başlıklı 8. maddesinin 1. paragrafında, "Bir menşe bölge için kayıt altına alınmış yerel çeşide ait tohumluklar ancak o bölgede üretilebilir. Olumsuz üretim koşulları ve diğer çevresel sorunlar nedeni ile menşe bölgesinde üretim imkânı olmayan tohumlukların menşe bölgesi dışında üretiminin yapılması ancak komite tarafından verilecek izinle mümkündür. Verilecek bu izinle bu bölge yeni menşe bölgesi olarak belirlenir, üretilen tohumluklar yalnızca menşe bölgesinde ticarete sunulabilir ve tohumluk üretimi

amacıyla ekilebilir/dikilebilir.” Bu paragraf her ne kadar yerel çeşidi koruma amacı taşısa da aynı zamanda tohumluğun üreticisi olan çiftçilerin ve köylülerin çalışma hakkı alanını da yönetmelikle sınırlamaktadır. Yönetmelikle çalışma hakkı alanı ve niteliği sınırlandırılacak düzenleme yapılamaz.

Yönetmeliğin 8. maddesinin 2. paragrafında ise, “(2) Bu çeşitlerin üretimini yapacaklar 15/5/2009 tarihli ve 27229 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tohumculuk Sektöründe Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği çerçevesinde üretici/yetiştirici belgesi almak zorundadır. Bu üreticiler her yıl yapacakları üretime ait Ek-1’de yer alan Tohumluk Beyannamesini üretimin yapılacağı il müdürlüğüne verirler.” ve **Üretim limitleri başlıklı kısımda “MADDE 10 – (1) Yerel Çeşit Kayıt Listesinde yer alan her bir çeşit için üretilebilecek yıllık toplam tohumluk miktarı ilgili çeşidin ait olduğu türün sertifikalı üretim miktarı dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenecek miktardan fazla olamaz.”** denilmektedir.

Yönetmelik içinde yer alan bu düzenlemeyle de , yerel çeşit tohumluklarının üretimini yapacak başvuru sahiplerinin *Tohumculuk Sektöründe Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği* çerçevesinde üretici/yetiştirici belgesi alması zorunluluğu getirilmiş olmasıdır. Belirtilen yönetmelikte tohum yetiştirici belgesi alınması için; örtü altı sebzelerde en az bir dekar seraya, açık alan sebzelerde en az beş dekar ve tarla bitkilerinde en az on dekar araziye sahip olunması veya bu arazinin kiralandığını gösteren çiftçi kayıt sistemi kayıt belgesi gerekmektedir. Tohum üretici belgesi alınması için ise başvuru sahibinin tohum ürettiği bitki grubuna ait gerekli bina ve depoda kiracı veya mülk sahibi olması zorunluluğu bulunmaktadır.

Üretici/yetiştirici belgesi alınması kapsamında belirtilen koşullar ve başvuru sahiplerinin meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu araştırma kuruluşları, yerel idareler ve üniversiteler olduğu dikkate alındığında, Yönetmeliğin uygulanabilirliği tartışmalı hale gelmektedir. Bu koşulların yanında, sunulan hizmetler ile onaylanan ve düzenlenen belgeler karşılığında ödenecek olan başvuru inceleme ücreti, tescil ücreti, üretim izni ücreti, standart tohumluk kayıt ücreti, genetik kaynaklar kayıt ücreti, sertifikasyon hizmetleri ücreti (tarla kontrolleri ücreti, laboratuvar kontrolleri ücreti, belgelendirme ücreti), etiket ücreti, yayın ücretleri ve diğer ücretler yapıları itibari ile olayın ticari boyutundan ziyade, yerel çeşitlerin korunması ve üretilmesine odaklanması beklenen başvuru sahipleri açısından önemli bir sorun alanı olacaktır.

İdarelere yetki veren ve çiftçiler açısından yükümlülükler yükleyerek çalışma özgürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelecek bu tür düzenlemelerin mutlaka yasayla yapılması gerekir. Söz konusu Yönetmelik, idarenin yasallığı olarak ifade edilen Anayasa’nın 123. Maddesinde yer alan idarenin yetkilerinin kanunla düzenleneceğine ilişkin hükme, çalışma özgürlüğüne ilişkin maddesine ve bu maddeyle bağlantılı olarak 13. maddede getirilen yasayla sınırlama koşullarına aykırı olacaktır. Diğer yandan, yukarıda değinildiği gibi, insanın maddi ve manevi varlığının önemli bir parçası olan yerel çeşitlerin korunması Anayasa’nın 17. maddesinde düzenlenen insanın maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkıyla da ilişkili bir düzenlemedir. Bu nedenlerle, söz konusu yönetmelik yasayla düzenlenmesi gereken konuları

içerdiği için yasama yetkisinin devredilmezliğine ilişkin 7.maddeye aykırıdır ve iptal edilmelidir.

F. Üretilen ve Pazarlanan Tohumlukların Denetimi Kolluk Faaliyeti Niteliğindedir. Bu nedenle de bu faaliyet özel tohumluk kontrolörleri tarafında denetimi yetki devri niteliği taşır. Piyasa denetimi sırasında kontrolörlerin resmi kontrolör olarak belirtilmemesi yetki devri niteliğinde olduğu için Anayasaya aykırıdır.

Yerel çeşitlerin genetik kaynak olarak korunması, üretimi ve pazarlanması koşullarında kamu hukuk ilkelerine uygun ve kolluk faaliyeti olarak denetimin sağlanmasıyla mümkündür. Bu anlamda da genetik kaynakların piyasa denetim faaliyeti bir kolluk faaliyetidir. Kolluk, bu üretim ve pazarlama sürecinin koruma ve kullanma dengesini sağlayıp sağlamadığını denetleyecektir. Üçüncü kişiler tarafından tohum üretiminin sağlanması aşamasında koruma ve pazarlama ilkelerini koruma ilkelerine göre oluşturacaktır. Bu yönüyle de Yönetmeliğin 11. maddesinin 1. paragrafında, "Bu Yönetmelik çerçevesinde tohumluk olarak üretilen ve pazarlanan tohumlukların bu Yönetmeliğe uygun olup olmadığı Tohumluk Kontrolörleri tarafından denetlenir." denilmektedir. 2. paragrafında da "(2) Bu Yönetmelik kapsamında üretilen çeşitlerin, kayıt listelerinde Milli Çeşit Listesi, Alt Liste, Standart Tohumluk Çeşit Listesi, Meyve ve Asma Çeşit Listesi, Süs Bitkileri Çeşit Listesi gibi kayıt listelerinde yer alan bir çeşit olduğundan şüphelenilmesi durumunda alınan numuneler TTSM 'ye gönderilir. Denetimlerde alınan tohumluklar TTSM tarafından kontrollere tabi tutulur. Bu kontrollerde çeşidin kayıt listelerinde yer alan bir çeşit olup olmadığı kontrol edilir." denilmektedir. Atıf yapılan yönetmelikte ise Tohum Kontrolörü özel ve resmi olarak ikiye ayrılır. Resmi kontrolör kolluk faaliyeti niteliğinde hizmet üretir. Ancak özel kontrolöre yönetmelikle genetik kaynakların bu maddede tanımlanan denetimi verilemez. Maddenin 1. paragrafında "resmi" ifadesinin kullanılmamış olması nedeniyle, 11.maddenin 1. paragrafında eksik düzenleme nedeniyle hukuka aykırılık vardır ve iptali gerekir.

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMİ HAKKINDA:

Yönetmelik yerel çeşitleri korumaktan ziyade, onları ticari bir faaliyetin konusu haline getirmektedir. Her ne kadar kaydı yaptıran ve idameyi sağlayana "inhisari/mutlak yetkiler" verilmediği belirtilse de, **tohumlar üzerinde bir sahiplik durumu ortaya çıkmaktadır.** Oysaki beklenen, hastalık ve zararlılar açısından gerekli kontrollerin yapılması koşuluyla yerel çeşitlerin korunması ve çiftçilerin, köylülerin bunları üretip, satışını serbestçe yapabilmesine olanak sağlanmasıdır. Öte yandan 5553 sayılı yasanın çıktığı dönemde yerel çeşitlerin ticaretinin yapılması durumunda uygulanan 10 bin TL'lik idari para cezası, güncel miktarı ile 24 bin TL'yi aşmıştır. Bu kadar yüksek para cezaları bulunurken, yeni yapılan düzenlemenin uygulanabilirlik sorunu da göz önüne alındığında, yönetmeliğin niçin çıkarıldığı sorusu akıllara gelmektedir.

Kayıt altına alınmış tohumlukların kullanımı tarımsal desteklemelerle teşvik edilirken, çiftçi hala destekleme kapsamı dışında kalan yerel bir çeşidi kullanıyorsa, bunu tercih etmesinin mutlaka bir gerekçesi vardır. Hiçbir çiftçi zarar edeceği bir ürünü yetiştirmek için, uygun olmayan tohumluğu kullanmaya devam etmez. Kamuya düşen görev; yerel çeşitleri ticaretin

konusu yaparak, özel kişi veya kurumlarca kayıt altına alınmasını sağlamak yerine kamu yararını, sürdürülebilir üretimi, biyoçeşitliliğin korunmasını ve gıda güvencesini göz önüne alarak, yerel çeşitleri araştırma enstitüleri, TİGEM veya bu konuda görevlendireceği kurumları aracılığı ile kayıt altına almak olmalıdır. Kayıt altına alınan yerel çeşitler ülkenin ve kamunun ortak varlığı olarak tescil edilmelidir. Bu çeşitlerin hastalık ve zararlı taşıma riskleri göz önüne alınarak, üretimde kullanılabileceği alanlar belirlenmeli, gerekli yönlendirme ve bilgilendirmeler yapılmalıdır. Çiftçilerin, köylülerin kullanmak istedikleri yerel çeşitlere kolaylıkla ve kamusal yollarla ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Bu onların hakkıdır ve bu hak kendilerine verilmelidir.

DELİLLER: Her türlü yasal delil

HUKUKİ SEBEPLER: Anayasa 7, 13, 17, 48, 168 ve Tohumculuk Kanunu, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi

SONUÇ:

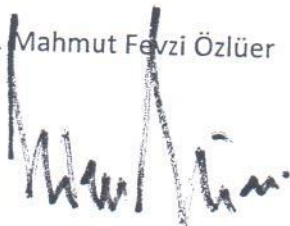
Yukarıda arz ve izah edilen nedenlerle, Dava konusu edilen 19.10.2018 günlü ve 30570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi Ve Pazarlamasına Dair Yönetmelik" in Anayasa'nın 7., 13, 17, 48., 123, 168, maddelerine aykırılıklar nedeniyle, Yönetmeliğin 1. maddesinin, 4.maddesinin 1. fıkrasının, 5.maddenin 1. paragrafındaki "sivil toplum kuruluşlarına" kısmının ve "üniversiteler" kısmıyla birlikte, başvuru kabul kriterlerinin düzenlendiği 5. maddenin 3. paragrafının c bendindeki "Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliğine göre yapılacak olan" ibaresinin, 8. maddesinin 1. ve 2. paragraflarının ve 10. maddesinin, 11. maddesinin 1. paragrafının iptali, iptal edilen bu maddeler yönetmeliğin yürütülmesini olanaksız hale getireceğinden yönetmeliğin tamamının iptaline karar verilmesi, yargılamanın duruşmalı yapılması, iptali istenen maddeler yönünden yürütmenin durdurulmasına yönelik karar verilmesi, yargılama masraf ve giderleriyle avukatlık vekalet ücretinin davalı idare üzerinde bırakılmasına karar verilmesini talep ederiz. Saygılarımızla.

DAVACILAR

1.Çiftçi Sendikalar Konfederasyonu, 2.Ekoloji Kolektifi Derneği , 3. Yeşil Artvin Derneği, 4.,Tüm Üretici Köylüler Sendikası 5.Çevre ve Tüketici Koruma Derneği,, 6.Kazdağı Doğal ve Kültürel Koruma Derneği, 7.Ordu Çevre Derneği, 8.Tarsus Çevre Koruma Kültür ve Sanat Merkezi Derneği, 9.Mersin Çevre Dostları Derneği, 10.Bursa Barosu, 11. Yeşilkent Sulama Kooperatifi, 12. Antakya Çevre Koruma Derneği, 13.İskenderun Çevre Koruma Derneği, 14. Erzin Turunçgil Üreticileri Birliği, 15.EGEÇEP Derneği , 16.Ayvalık Tabiat Derneği, 17. TMMOB Kimya Mühendisleri Odası adına

vekaleten

Av. Mahmut Fevzi Özlüer

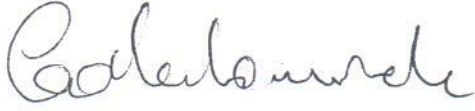

18.TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
Adına Vekaleten
Av. Zühal Sirkecioğlu Dönmez

19.TMMOB Gıda Mühendisleri Odası
Adına Vekaleten
Av. Av. Fatih Deniz Alaeddinoğlu

20.DOĞADER adına TEMSİLEN
Caner Gökbayrak

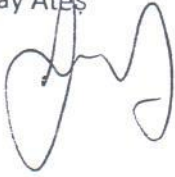
21. Tüketici Dernekleri Federasyonu ve
22.Tüketiciyi Koruma Derneği adına Temsilen
Aziz Koçal

23. Tüketici Hakları Derneği'ni temsilen
Turhan Çakar (Yönetim Kurulu Başkanı)

24.Tarım Orkam Sen Temsilen
Koray Atış

25. Türkiye Ziraatçılar Derneği'ni
temsilen,
Hüseyin DEMİRTAŞ
Kendim

EKLER

- EK 1: Çiftçi Sendikalar Konfederasyonu Vekaletname (DZN29-1)
EK-2: Çiftçi Sendikalar Konfederasyonu Tüzük (DZN29-2)
EK-3: Ekoloji Kolektifi Derneği Vekaletname (DZN29-7)
EK-4: Ekoloji Kolektifi Derneği Tüzük (DZN29-10)
EK-5: Yeşil Artvin Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-6)
EK-6: Yeşil Artvin Derneği Tüzük (DZN29-9)
EK-7: Tüm Üretici Köylüler Sendikası Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-28)
EK-8: Tüm Üretici Köylüler Sendikası Tüzüğü (DZN29-25)
EK-9: EGEÇEP Derneği Vekaletname (DZN29-5)
EK-10: EGEÇEP Derneği Tüzük (DZN29-8)
EK-11: Bursa Barosu Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-11)
EK-12: Kazdağı Doğal ve Kültürel Koruma Derneği Vekaletname (DZN29-12)
EK-13: Kazdağı Doğal ve Kültürel Koruma Derneği Tüzük (DZN29-13)
EK-14: Ordu Çevre Derneği Vekaletname (DZN29-15)
EK-15: Ordu Çevre Derneği Tüzük (DZN29-35)
EK-16: Tarsus Çevre Koruma Kültür ve Sanat Merkezi Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-18)
EK-17: Mersin Çevre Dostları Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-19)
EK-18: Çevre ve Tüketici Koruma Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-20)
EK-19: Yeşilkent Sulama Kooperatifi Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-21)
EK-20: Antakya Çevre Koruma Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-22)
EK-21: İskenderun Çevre Koruma Derneği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-23)
EK-22: Erzin Turunçgil Üreticileri Birliği Vekaletname ve Yetki Belgesi (DZN29-24)
EK-23: DOĞADER Tüzük (DZN29-26)
EK-24: Ayvalık Tabiat Derneği Vekaletname (DZN29-29)
EK-25: Ayvalık Tabiat Derneği Tüzük (DZN29-30)
EK-26: Tüketiciyi Koruma Derneği (TÜKODER) Tüzük (DZN29-33)
EK-27: Tüketici Dernekleri Federasyonu (TÜDEF) Tüzük (DZN29-34)
EK-28: Tüketici Hakları Derneği Tüzük
EK-29: Tarım Orkam-Sen Tüzük (DZN29-17)
EK-30: TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Vekalet
EK 31: TMMOB Gıda Mühendisleri Odası Vekalet
EK 32: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Vekalet
EK 33: Türkiye Ziraatçıları Derneği Tüzüğü
EK 34: Dava konusu edilen 19.10.2018 günlü ve 30570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi Ve Pazarlamasına Dair Yönetmelik"